

Kraj má mít ve vzdělávací politice vyšší ambice než obstarávat fabrikám levnou pracovní sílu, říká analytička EDUinu

21.8.2024 - Kateřina Lánská | EDUin

Začátek loňského školního roku provázely debaty o rozpočtu resortu, stávka školských odborů a chystaná digitalizace přihlášek na střední školy. Na co se máme připravit letos? „Ministerstvo školství slibuje, že na konci roku představí finální návrh nové oborové soustavy středních škol. To je reforma, kterou nutně potřebujeme,“ říká Nikola Šrámková, analytička organizace EDUin. Řešit se podle ní ale budou i odklady školní docházky nebo konec financování z programových výzev Evropské unie.

Jak hodnotíte uplynulý školní rok? Můžeme ministerstvo školství za něco pochválit?

Rozpočet ministerstva školství ukázal, že navzdory programovému prohlášení vlády, není pro ni vzdělávání prioritou. K tomu přibýly další výdaje, jako je například zákonem zakotvená garance průměrného platu učitelů, a ministerstvo muselo na začátku školního roku hledat možnosti, kde ušetřit. Školní rok tak odstartoval podzimní stávkou kvůli nekoncepčním škrtům v regionálním školství, které by ohrožily kvalitu vzdělávání. Ministerstvo nakonec od razantního záměru ustoupilo a výdaje snížilo „jen“ o pět procent, avšak pachut z nešťastné komunikace zůstala.

Pozitivně hodnotím kroky ministerstva v tom, že se konečně rozběhlo několik potřebných novel, jako je změna systému podávání přihlášek na střední školy, institucionalizace školního psychologa a indexové financování znevýhodněných škol. Také se začalo aktivněji diskutovat o dlouhodobých problémech, řeší se vysoký počet odkladů povinné školní docházky, nedostatečné kapacity středních škol a proměna oborové soustavy. Bohužel o některých tématech jako je tristní stav duševního zdraví dětí a zhoršující se nerovnosti ve vzdělávání se opravdu spíše jen diskutovalo...

Jedním z hlavních témat byla digitalizace procesu podávání přihlášek během jednotné přijímací zkoušky na střední školy. Můžeme očekávat, že se nějaké další změny v přijímacím řízení budou odehrávat i v následujícím školním roce?

Ano, to byl velký úspěch a všem, kteří na tom spolupracovali, patří velký dík. Toto téma si vzalo pod ruce několik skvělých aktivních lidí na ministerstvu a plánují celkovou reformu systému přijímaček. Větší změny se však propíší až v delším časovém horizontu.

Pro následující školní rok mohl pan ministr prosadit alespoň technické úpravy, které nepotřebují složitějších procedur, jako je úprava termínu přijímacích zkoušek tak, aby uchazeči znali výsledky ještě před podáním přihlášek. Tato změna by nám mimo jiné poskytla přehled o výsledcích všech žáků v 9. třídě, protože by jednotnou zkoušku psali všichni, přispěla by ke snižování nerovností ve vzdělávání a podpořila žáky, kteří se cítí nejistě a váhají, zda podat přihlášku na atraktivní obory. Na této změně by se už nyní ale muselo pracovat, a to se bohužel neděje.

S tím souvisí i proměna oborové soustavy středních škol. Mluví se o univerzálněji pojatém oboru lyceum. Je to řešení a budou na to kraje ochotny přistoupit?

Ministerstvo školství slibuje, že na konci roku představí finální návrh nové oborové soustavy. To je reforma, kterou nutně potřebujeme, neboť současná soustava je poměrně nepřehledná, s malým

zastoupením všeobecných programů a s nízkou mírou prostupnosti. Žáky vybízí k brzké profilaci. Příkladem je hned několik úzkých specializací oboru elektrikář.

Objevují se zde také obory, které nemají dlouhodobou perspektivu uplatnění, což v kontextu rychle se měnícího trhu práce není ideální, jde například o obor prodavač. Univerzálněji pojaté lyceum je dobrý směr. V současné době nabízíme pouze oborově zaměřená lycea., přitom víme, že o všeobecnější studium je mezi mladými lidmi zájem.

Všeobecná lycea by mohla být zajímavou alternativou k akademicky pojatým gymnáziím, neboť by vedle velkého podílu všeobecné složky umožňovala zvolit si ve vyšším ročníku oborově zaměření. Což je zajímavá volba pro ty, kteří ještě v patnácti letech nemají jasno, ale postupně se vyprofilují.

Nicméně je nezbytné, aby ministerstvo školství strategicky komunikovalo s kraji, jakožto zřizovateli. Je nutné, aby se co nejrychleji přiblížila struktura nabídky a poptávky po středních školách. Díky datům z posledních přijímaček víme, že ne všude tomu tak je. Blíží se krajské volby, tak bychom i my jako voliči měli sledovat, jakou vizi krajské vzdělávací politiky kandidáti nabízejí.

Jak vůbec vypadá spolupráce MŠMT s kraji na transformaci nabízených středoškolských oborů?

MŠMT vytváří spolu s dalšími aktéry návrh, na jehož základě se vydává nařízení vlády o soustavě oborů vzdělání. Toto nařízení musí kraje promítnout do své nabídky oborů. Jaké konkrétní obory si z nabídky vyberou, je na spolupráci krajů s řediteli škol, kterou ovlivňuje i diskuse s dalšími aktéry, zejména místními zaměstnavateli.

Je otázkou, zda je to dobře nastavené. Někde může spolupráce vypadat spíše jako snaha ovlivnit politické rozhodnutí. Proto je nezbytné, aby se krajští politici nebáli místních tlaků, měli vizi opřenou o nejnovější poznatky a data a uměli ji vyargumentovat vůči celé komunitě v daném regionu. Kraj má mít ve vzdělávací politice vyšší ambice než obstarávat fabrikám levnou pracovní sílu.

Chystá se také novelizace školského zákona. Jaké zásadní změny přinese?

Novely, které se momentálně řeší, jsou tři a v dlouhodobém horizontu přinesou mnoho změn. První zásadní změnou je, že na konci tohoto roku skončí financování podpůrných pozic ve školách z peněz Evropské unie. Jde především o školní psychology a školní speciální pedagogy. Ministerstvo se je proto snaží institucionalizovat v zákoně, abychom si je ve školách udrželi a zafinancovali je ze státního rozpočtu. Dále se chystá indexové financování znevýhodněných škol, kdy na školy s větším počtem znevýhodněných dětí půjde více peněz. To by se mělo promítnout právě do navýšení počtu podpůrných pozic, do doučování žáků a tak podobně.

Druhá novela, která je teprve ve formě pracovního návrhu, otevírá diskusi o duálním vzdělávání. U té bychom měli pohlídat, abychom si ze vzdělávací politiky neudělali politiku zaměstnanosti. Dále chce ministerstvo podpořit svazkování škol pod jedno ředitelství tak, aby větší obce ustupovaly od zřizování více malých, ale formálně samostatných škol s méně než 200 žáky. Tento návrh také definuje komplexní absolventskou (maturitní) práci nebo kombinovanou výuku, což je klasické prezenční studium s možností částečného studia i mimo školní budovu. Ministerstvo k tomu přistupuje po pilotním ověřování, i během covidu se totiž ukázalo, že to je u některých aktivit ve výuce efektivnější.

Třetí novela, na které vznikla teprve nedávno politická shoda, by měla omezit nadbytečné odklady povinné školní docházky a zrušit známkování od první do třetí třídy. Dnes už známe efektivnější metody hodnocení.

Zmiňujete snižování odkladů školní docházky, o kterém se letos hodně mluvilo. Můžeme se v příštím

školním roce těšit na nějaké konkrétní kroky?

Zatím se připravuje návrh, který by měl tuto situaci řešit. Reálné kroky ve školách uvidíme asi nejdříve za tři roky. Teď by se mělo o chystané změně především komunikovat s laickou i odbornou veřejností, připravovat rodiče, poradny, školy a učitele a ujistit je, že se toho nemusí bát.

Na jaře proběhlo připomínkové řízení k revizi RVP pro základní školy. Pocity z něj a z celého dosavadního průběhu revize jsou spíše rozpačité. Co v tomto směru přinese příští rok? Neměli bychom usilovat o revizi celého procesu revize kurikula?

Za uplynulých dvacet let od vzniku současného RVP se celý svět velmi proměnil, vědecká poznání přinesla nové informace a je bizarní, že se vzdělávací systém drží tak starých mantinelů. Přijde mi nešťastné, aby se má neter v první třídě učila podle stejného dokumentu jako já před 20 lety. Jsem proto velmi ráda, že se na této změně konečně pracuje, ale obávám se kvality výsledku i následné aplikace do praxe. Musí to jít ruku v ruce s dalšími kroky, jako jsou kvalitní učebnice, motivace učitelů podle těchto inovací učit, stabilní financování reformních kroků a dostatek aprobovaných učitelů, které je potřeba atraktivně ohodnotit.

Ministerstvo školství plánuje na podzim zveřejnit finální výsledek. Vzhledem k tomu, že ještě nedávno nebyly rozhodnuté některé otázky a ke zveřejněné pracovní verzi bylo dost připomínek, nevím, jestli se to v tak šibeničním termínu dá zpracovat, aby to nebylo na úkor kvality. Plán je, že by některé školy mohly dle nových RVP učit od září 2025 dobrovolně v prvním a šestém ročníku.

V poslední době se také mluví o slučování malých škol. K čemu by to bylo dobré?

MŠMT se snaží nalézt možnosti, kde ušetřit či jak efektivněji alokovat veřejné finanční prostředky. Je potřeba si ale uvědomit, že rozpočet MŠMT je silně mandatorní, tudíž není moc manévrovacího prostoru. Není, kde škrtat, a tak se musí vymyslet jiné cesty. Jednou z nich je navrhované slučování škol.

V posledních letech leželo na stole několik variant, jak by takové sloučení mělo v praxi vypadat, a řešilo se, jestli by se taková změna měla zřizovatelům systémově nařídit, nebo je k tomuto kroku motivovat, ale ponechat jim prostor pro rozhodování. Potenciálně by to mohlo znamenat, že ministerstvo určí rozpočtové parametry, a pokud by se zřizovatel rozhodl jít jinou cestou a malé školy zachovat, zbylé prostředky by musel doplatit.

Má to svá pro i proti. Pozitiva vidím například ve sdílení pedagogických, nepedagogických i podpůrných pozic, sjednocení kvality ve vzdělávání a pro zřizovatele by to mohlo znamenat nižší náklady na pokrytí služeb, jako jsou školní jídelny nebo účetnictví. Nicméně i tato změna může mít své odpůrce. Menší školy mívají bližší vztahy mezi učiteli a žáky a mezi žáky navzájem. Pokud by takový model měl uspět, je potřeba, aby ministerstvo zlepšilo komunikaci svých strategických záměrů. To se ostatně netýká jen tohoto tématu.

<https://www.eduin.cz/clanky/novy-skolni-rok-zmeny>